

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МЕБЛЕВОЇ ГАЛУЗІ

У статті висвітлено методичку визначення ефективності відтворення та використання основного капіталу, яка ґрунтується на розрахунку певних показників. На основі них проаналізовано ефективність відтворення та використання основного капіталу на підприємствах меблевої галузі та запропоновано напрями її підвищення в сучасних умовах.

The method of determination of efficiency of recreation and use of the fixed assets is reflected in the article, which is based on the calculation of certain indexes. On the basis of them efficiency of recreation and use of the fixed assets is analysed on the enterprises of furniture industry and directions of its increase are offered in modern terms.

Постановка проблеми. У ринкових умовах господарювання забезпечення високих темпів розвитку та підвищення ефективності відтворювальних процесів можливе за умови інтенсифікації відтворення і поліпшення використання діючого основного капіталу. Адже ці процеси дають змогу постійно підтримувати належний технічний рівень кожного підприємства, і, таким чином, нарощувати обсяги виробництва продукції та збільшувати прибутки.

Ефективне використання основного капіталу безпосередньо впливає на ефективність його відтворення та фінансування. Так, зростання ефективності використання виробничого потенціалу дозволяє скоротити потребу в ньому за рахунок механізму підвищення коефіцієнтів його використання у часі й за потужністю, що, в свою чергу, дає можливість знизити обсяги його фінансового забезпечення і підвищити у результаті цієї економії темпи розвитку підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окресленому колу питань в Україні присвячені праці І. Бланка, М. Білик, О. Болховітінової, О. Василика, А. Загороднього, І. Зятковського, В. Клочко, М. Олексієнка, С. Онишко, В. Панченка, А. Фукса. Значну увагу вивченню даної проблеми приділено також у роботах російських економістів – І. Балабанова, В. Белоліпецкого, В. Будаєва, А. Гінзбурга, Є. Кантора, А. Кайгородова, С. Ленської. Помітне місце у розробці цих проблем займають дослідження західних вчених Є. Бріггема, Р. Брейлі, О. Ланге, М. Міллера, В. Солтера, Р. Дж. Хікса, У. Шарпа та ін.

Метою статті є комплексне дослідження ефективності відтворення основного капіталу підприємств меблевої галузі в сучасних умовах та розробки на цій основі практичних рекомендацій щодо її підвищення.

Виклад основного матеріалу. В контексті дослідження варто зазначити, що у науковій літературі тривають дискусії щодо головного критерію, показників та методів визначення економічної ефективності основного капіталу. Переважна більшість вчених-економістів надає перевагу системі вартісних і натуральних показників, які всебічно характеризують рівень економічного ефекту [4, с. 302]. Інші науковці пропонують використовувати один основний показник та ряд допоміжних показників економічного ефекту [5]. Ми вважаємо, що за допомогою одного показника неможливо визначити економічну ефективність будь-якого процесу, навіть якщо він має високий ступінь інтеграції.

На нашу думку, лише комплексна система показників ефективності використання та відтворення основного капіталу може об'єктивно і всебічно характеризувати рівень економічного ефекту виробничого процесу.

До показників ефективності використання основного капіталу належать показники капіталовіддачі, капіталоємності, капіталоозброєності, норми прибутку від функціонування основного капіталу. Показники капіталовіддачі та капіталоємності характеризують важливі вартісні співвідношення між засобами праці й обсягами виготовленої продукції.

Забезпеченість підприємства основним капіталом визначається рівнем капіталоозброєності праці.

Показник норми прибутку свідчить про зростання (зниження) прибутковості виробничого процесу від використання основного капіталу. Для його визначення можна застосовувати валовий прибуток, прибуток від операційної діяльності або чистий прибуток. На наш погляд, під час розрахунку даного показника, необхідно використовувати прибуток від операційної діяльності, оскільки він включає, згідно з новими стандартами бухгалтерського обліку і звітності, прибуток від реалізації продукції (робіт, послуг) та інший прибуток від використання діючого виробничого потенціалу.

У свою чергу, процес відтворення основного капіталу характеризують коефіцієнти динаміки, вибуття та оновлення. Показник динаміки розкриває темпи збільшення (зменшення) вартості основного капіталу.

Порівняння коефіцієнтів оновлення та вибуття встановлює тип відтворення. Якщо показник оновлення вищий за показник вибуття, то відбувається розширене відтворення. У випадку, коли значення показників рівні, – проходить просте відтворення; коли ж коефіцієнт вибуття вищий – то це звужене відтворення основного капіталу. Доречно зауважити, що при визначенні показника вибуття необхідно враховувати його нормативне значення, яке визначають нормами амортизації на відтворення. Нормативний коефіцієнт вибуття показує, яким має бути обсяг вибуття,

щоб забезпечити нормальний процес відтворення основного капіталу. Можливі три варіанти співвідношення між нормативним (K_n) і фактичним (K_f) коефіцієнтом вибуття: $K_f : K_n = 1$; $K_f : K_n > 1$; $K_f : K_n < 1$ [2]. У першому випадку вартість засобів праці, що вибувають, відповідає їх нормативному значенню, і процес відтворення не потребує коригування. У другому відбувається вибуття недоамортизованих засобів праці, терміни використання яких не завершилися. У третьому випадку на підприємстві проходить нагромадження „застарілих” засобів праці, що негативно впливає на ефективність господарювання.

На основі системи показників, що характеризують ефективність основного капіталу, проаналізуємо тенденції його використання та відтворення на підприємствах меблевої галузі (враховуючи галузеву специфіку їх діяльності) [1, с. 296-306; 4, с. 302] (табл. 1).

Таблиця 1

Методика розрахунку показників ефективності використання та відтворення основного капіталу підприємств

№ п/п	Показники	Характеристика показника	Норматив
1	Капіталовіддача	$\frac{\text{Вартість валової продукції у порівняльних цінах}}{\text{Середньорічна вартість основного капіталу}}$	Збільшення
2	Капіталоємність	$\frac{\text{Середньорічна вартість основного капіталу}}{\text{Вартість валової продукції}}$	Зменшення
3	Капіталоозброєність	$\frac{\text{Середньорічна вартість основного капіталу}}{\text{Середньооблікова чисельність працівників}}$	Збільшення
4	Норма прибутку	$\frac{\text{Прибуток від операційної діяльності}}{\text{Середньорічна вартість основного капіталу}}$	Збільшення
5	Коефіцієнт динаміки	$\frac{\text{Вартість основного капіталу на кінець року}}{\text{Вартість основного капіталу на початок року}}$	Збільшення
6	Коефіцієнт оновлення	$\frac{\text{Вартість введеного основного капіталу}}{\text{Середньорічна вартість основного капіталу}}$	Збільшення
7	Коефіцієнт вибуття	$\frac{\text{Вартість вибулого основного капіталу}}{\text{Середньорічна вартість основного капіталу}}$	Збільшення

Зауважимо, що вибірка інформаційної бази дослідження була зроблена, виходячи із позитивних кінцевих результатів діяльності усіх підприємств меблевої галузі західного регіону України. Відповідно, виходячи із фінансової звітності, ефективно здійснюють свою діяльність тільки шість із досліджених нами господарюючих суб'єктів.

Розрахунок зазначених показників на підприємствах меблевої галузі західного регіону наведений у таблиці 2.

Порівняння даних коефіцієнтів дає змогу визначити тип відтворення основного капіталу. При цьому слід пам'ятати, що на сучасному етапі найважливішою тенденцією мають бути зростання вибуття і стабілізація введення в дію нових засобів праці. Однак, як свідчать проведеній аналіз, тільки у ЗАТ „Промінь-Галичина”, ЗАТ „Тернопільська меблева фабрика” та ТзОВ „Киянка-Штайнгофф” упродовж досліджуваного періоду відбувалося розширене відтворення основного капіталу, що позитивно вплинуло на ефективність виробничого процесу.

Таблиця 2

Показники використання та відтворення основного капіталу досліджуваних підприємств меблевої галузі впродовж 2007-2009 рр.

№ п/п	Підприємства		Показники						
			Капітало-віддача	Капітало-ємність	Капітало-озброєність	Норма прибутку	Коефіцієнт динаміки	Коефіцієнт оновлення	Коефіцієнт вибуття
1	ЗАТ „Промінь-Галичина”	2007	1,35	0,74	21,2	-	1,1	0,1	0,003
		2008	1,37	0,73	21,9	-	1,2	0,1	0,004
		2009	0,56	1,78	21	-	1,1	0,1	0,0002
2	ЗАТ „Тернопільська меблева фабрика”	2007	0,50	1,99	22,4	-	1	0,02	0,02
		2008	0,61	1,65	20,8	0,01	1,1	0,06	0,009
		2009	0,89	1,13	27,1	0,12	1,3	0,2	0,0002
3	ТзОВ „Киянка-Штайнгофф”	2007	2,11	0,46	47,2	-	1,1	0,1	-
		2008	1,53	0,65	55,3	-	1,1	0,1	0,004
		2009	2,15	0,47	58,9	0,05	1	0,1	0,05
4	ВАТ „Івано-Франківська меблева фабрика”	2007	0,12	8,46	36,8	0,01	1	0,1	0,07
		2008	0,08	13,1	56,3	-	1	0,03	0,003
		2009	0,07	15,1	71,3	-	0,9	0,02	0,02
5	ВАТ „Львівський меблевий комбінат”	2007	0,29	3,36	23,3	-	0,9	0,01	0,02
		2008	0,24	4,12	22,9	-	0,9	0,002	0,07
		2009	0,31	3,28	26,2	-	1	0,03	0,02
6	ВАТ „Тернопільська фабрика художніх меблів”	2007	0,08	12,1	36,3	-	0,9	0,0009	0,02
		2008	0,15	6,75	36,5	-	1	0,03	0,01
		2009	0,15	6,69	35,9	-	1	0,008	0,01

На відміну, у ВАТ „Івано-Франківська меблева фабрика”, ВАТ „Львівський меблевий комбінат”, ВАТ „Тернопільська фабрика художніх меблів” спостерігалось просте, і навіть звужене відтворення основного капіталу. Для поліпшення ситуації, в якій опинилися дані підприємства, необхідно переглянути політику щодо вибуття та оновлення виробничого потенціалу.

Співвідношення нормативних і фактичних коефіцієнтів вибуття основного капіталу підприємств меблевої галузі свідчать, що процес відтворення основного капіталу відбувається зі значними відхиленнями. Так, засоби праці, терміни корисного використання та оборот яких уже давно завершилися, надалі застосовують у виробничому процесі, що знижує його ефективність. Такий аспект у діяльності досліджуваних товариств негативно характеризує їх роботу, позначається на кінцевому фінансовому результаті та потребує коригування.

Таким чином, аналіз показників, що визначають ефективність відтворення та використання основного капіталу, дає змогу виокремити ряд чинників, що знижують результативність діяльності підприємств меблевої галузі. До зовнішніх чинників належать: низький рівень доходів населення, недосконала законодавча база, економічна нестабільність. Внутрішні чинники безпосередньо визначаються якістю управління на підприємствах в частині управління капіталом, формування основного капіталу та джерел його фінансування, відтворення виробничого потенціалу в умовах обмежених фінансових ресурсів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Враховуючи вищезазначене вважаємо, що для підвищення ефективності відтворення та використання основного капіталу підприємств меблевої галузі необхідно:

- оптимізувати обсяг і структуру основного капіталу;
- прискорити темпи його модернізації та оновлення;
- знизити собівартість продукції; підвищити рівень використання виробничого потенціалу;
- активізувати використання власних і залучення запозичених джерел фінансових ресурсів.

Такі заходи потребують розробки та застосування на практиці економічно і математично обґрунтованих моделей для прийняття оптимізаційних рішень щодо політики відтворення основного капіталу та його фінансового забезпечення, що свідчить про нереалізовані можливості як науки, так і практики в цій площині.

Список літератури

1. Зятковський І. В. Фінанси підприємств: навчальний посібник. Вид. 2-ге, доповн. і переробл. – Тернопіль: Економічна думка. – 2002. – 400 с.
2. Основные производственные фонды: анализ и планирование / А. Ф. Ковалев, А. Ю. Рудченко, Л. М. Зинкович и др. - К.: Техника. – 1990. – 240 с.

3. Приймак Т. О. Економіка підприємств: Навч. посібник .-К.: МАУП. – 1996. – 108с.
4. Фінанси підприємств: Підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін., Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 5-те вид., перероб. та допов. – К.: КНЕУ. – 2005. – 547 с.
5. Формування ринків фінансових ресурсів в АПК/ за ред. Г. М, Підлісецького. – К.: ІАЕ УААН. – 2003. – 635 с.